

КУЛЬЧІЙ ІННА ОЛЕКСІЇВНА

кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедрою публічного управління, адміністрування та права, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
orcid 0000-0002-0063-6493

ЧЕРНЕНКО ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА

кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
orcid 0000-0003-4178-5417

УДК 341.231:342.9:364.2:338.24

DOI 10.37772/2518-1718-2024-3(47)-19

СОЦІАЛЬНІ ТА ТРУДОВІ ПРАВА ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Стаття присвячена комплексному аналізу державної політики України щодо підтримки ветеранів війни та мобілізованих осіб у контексті сучасних викликів воєнного стану. Розглянуто правові, податкові, соціальні та бюджетні механізми, що спрямовані на забезпечення соціальної та економічної стабільності ветеранів, їх професійної адаптації та інтеграції у цивільне життя. Автор підкреслює роль трудового права та інститутів зайнятості у сприянні поверненню ветеранів до ринку праці, а також значення нестандартної зайнятості та підприємницької діяльності як засобів професійної самореалізації. Особлива увага приділяється державним програмам, грантовим ініціативам та законодавчим ініціативам, які створюють стимулюючі умови для ветеранського підприємництва та розвитку відповідної інфраструктури підтримки. Стаття також розглядає процес оновлення податкового та соціального законодавства, встановлення преференцій для ветеранів, спрощення адміністрування податків та підтримку самозайнятих осіб, що дозволяє мінімізувати фінансові ризики та сприяє стабільності їх діяльності. Автор наголошує на важливості моніторингу реалізації пільг, системного підходу до надання допомоги та стратегічного планування розвитку ветеранського бізнесу. Підкреслюється, що інтеграція ветеранів у економічне та соціальне життя через поєднання правових гарантій, фінансових стимулів та підтримки підприємництва сприяє не лише їхній самореалізації, а й підвищенню економічної та соціальної ролі ветеранів та членів їх сімей у державі. Стаття містить аналіз чинного законодавства, законопроектів та державних програм, що забезпечують комплексний підхід до підтримки ветеранів, і робить висновок про необхідність вдосконалення законодавчих та фінансово-бюджетних механізмів для підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Ключові слова: ветерани війни, соціальна та економічна підтримка, професійна адаптація, ветеранське підприємництво, податкові та бюджетні преференції, трудові права, інтеграція у цивільне життя, воєнний стан, державна політика.

Постановка проблеми у статті полягає у визначенні сучасних викликів та складностей, з якими стикаються ветерани війни під час повернення до цивільного життя та інтеграції у соціально-економічне середовище України. Незважаючи на наявність правових, соціальних та економічних гарантій, забезпечення повноцінної реалізації цих прав ветеранів ускладнюється рядом факторів. Серед них — нестабільність і неоднорідність ринку праці, обмеженість професійної підготовки та адаптації до цивільної зайнятості, недостатній рівень фінансової та соціаль-

ної підтримки в окремих регіонах, а також обмежені можливості для розвитку власної справи.

Особливу увагу у статті приділено впливу воєнного стану на трудові права та економічні гарантії ветеранів, зокрема на збереження робочого місця, середнього заробітку та пільгового оподаткування. В умовах воєнного стану виникають специфічні правові й адміністративні обмеження, наприклад, щодо колективних трудових процедур, доступу до соціальних і податкових пільг, а також спрощеної системи фінансового забезпечення. Це створює ризик непо-

вного або несвоечасного виконання державних зобов'язань перед ветеранами, що, у свою чергу, ускладнює процес їх соціальної та економічної інтеграції.

Проблематика також охоплює недосконалість законодавчого регулювання ветеранського підприємництва та механізмів державної підтримки, що зумовлює необхідність системного підходу до формування комплексних заходів, інтеграції податкових, соціальних та фінансових стимулів. Наукова і практична значущість дослідження полягає у визначенні шляхів підвищення ефективності реалізації прав ветеранів, створенні умов для їх професійної самореалізації та економічної активності, а також вдосконаленні державної політики щодо ветеранського бізнесу та підтримки мобілізованих громадян.

Таким чином, основна проблема полягає у забезпеченні комплексної, своєчасної та ефективної системи підтримки ветеранів війни, яка б поєднувала правові, економічні та соціальні механізми, спрямовані на адаптацію до цивільного життя, інтеграцію у ринок праці та розвиток підприємницької діяльності в умовах воєнного стану та після його завершення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою дослідження свідчить про актуальність проблеми соціального, правового та економічного забезпечення ветеранів війни в Україні, зокрема в аспекті їхньої інтеграції в цивільне життя та розвитку ветеранського підприємництва. В роботі Шевердіної В. І. здійснено аналіз сучасних правових засад соціального забезпечення учасників бойових дій та ветеранів [1]. Селіванова І. А. розглядає державну політику щодо соціальної інтеграції ветеранів війни, визначаючи проблеми та перспективи її реалізації [2]. Козлов О. В. досліджує нормативно-правові аспекти системи соціального захисту військовослужбовців та ветеранів [3]. Сидоренко А. О. зосереджується на захисті прав членів сімей військовослужбовців та надає практичні рекомендації щодо поліпшення соціальної підтримки [4][7].

Законодавчі джерела, такі як Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [5][6][10], Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [9][12] та Кодекс законів про працю України [8], забезпечують правову основу для реалізації гарантій і пільг. Постанови КМУ [11][13] регламентують соціальну та професійну адаптацію ветеранів, їх психологічну, фізичну та професійну реабілітацію. Додатково важливим є досвід впровадження державних програм і ініціатив, таких як «Робота» [16] та діяльність Українського ветеранського фонду [17], що спрямовані на підтримку підприємницької та соціальної активності ветеранів.

Загалом, зазначені дослідження та нормативно-правові акти створюють комплексний фундамент для аналізу державної політики у сфері соціального та економічного забезпечення ветеранів війни, що дозволяє виділити ключові напрями подальшого вдосконалення законодавства, фінансової підтримки та розвитку ветеранського підприємництва.

Метою статті є дослідження системи соціальної, економічної та правової підтримки ветеранів війни, зокрема механізмів їх професійної адаптації, інтеграції у цивільне життя та розвитку ветеранського підприємництва в умовах воєнного стану.

Виклад основного тексту. Сьогодні український ринок праці ще не адаптований до інтеграції значної кількості осіб із військовим досвідом, тому особлива увага має бути приділена підтримці військовослужбовців та ветеранів під час їх переходу з військової служби до цивільного життя. Ключовими формами такої підтримки є забезпечення захисту трудових і соціальних прав ветеранів, що передбачає вдосконалення чинного механізму захисту їхніх трудових прав і інтересів у контексті трудового та соціального права з метою задоволення їхніх потреб.

В умовах тривалої російської збройної агресії проти України особливого значення набувають дослідження щодо вдосконалення заходів захисту трудових та соціальних прав, а також матеріальної підтримки ветеранів. Так, В. І. Шевердіна аналізувала правові засади соціального забезпечення учасників бойових дій та ветеранів і підкреслила необхідність комплексного вивчення та модернізації законодавства щодо правового статусу ветеранів, що забезпечує їхнє отримання різних форм державної підтримки [1, с. 112]. І. А. Селіванова, аналізуючи Закон України «Про статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту», а також результати дискусій та досліджень Українського фонду ветеранів, підкреслила важливість розроблення державної політики щодо повернення ветеранів до громадянського життя з метою відновлення економічних, соціальних та психологічних відносин, які існували до їх мобілізації [2, с. 45].

У системі соціального захисту військовослужбовців та ветеранів виділяються такі проблемні напрями: недосконалість та розгалуженість нормативно-правової бази; відсутність взаємоузгодження програм соціальної допомоги (зокрема родинам загиблих); відсутність чіткого законодавчого закріплення права на пенсійне забезпечення; залежність соціального захисту від державного фінансування напрямів соціальної політики у сфері оборони; а також необхідність законодавчого врегулювання джерел фінансування соціальних виплат військовослужбовцям [3, с. 78].

З огляду на це, формування ефективної системи соціальної підтримки та захисту трудових прав вій-

ськовослужбовців і ветеранів є невід'ємною складовою державної політики у сфері ветеранів, спрямованою на їхню професійну адаптацію та інтеграцію в суспільство.

Сутність соціального захисту військовослужбовців та ветеранів війни полягає у комплексі заходів держави, що забезпечують реалізацію їхніх конституційних прав, соціальних гарантій та задоволення матеріальних і духовних потреб. Соціальний захист цієї категорії осіб має такі ключові аспекти: 1) соціальний захист військовослужбовців і ветеранів є важливою складовою соціальної держави та її політики у сфері соціального забезпечення; 2) він розглядається як різновид соціального захисту населення та державної соціальної підтримки, специфічний щодо потреб осіб, які проходять або проходили військову службу; 3) соціальний захист виконує функцію держави у сфері забезпечення правових і матеріальних гарантій військовослужбовців; 4) аспекти та напрямки соціального захисту визначаються специфікою військової служби та особливостями її виконання; 5) основним завданням є створення умов для нормальної життєдіяльності військовослужбовців і ветеранів та забезпечення реалізації їхніх життєвих планів; 6) соціальний захист спрямований на створення умов для реалізації соціальних гарантій, передбачених законодавством України; 7) він має профілактичний характер, спрямований на запобігання негативним наслідкам, спричиненим військовою службою; 8) соціальний захист розглядається як важливий чинник підвищення рівня боєздатності військовослужбовця; 9) особливим суб'єктом соціального захисту є військовослужбовець або ветеран, який набуває права на соціальне забезпечення, пільги та державні гарантії [1, с. 10].

Питання визначення та правового регулювання статусу військовослужбовців та ветеранів виникло разом із появою цієї категорії осіб. Основним нормативним актом, який визначає правовий статус ветеранів війни та гарантії їх соціального захисту, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ.

Додатково соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей регулюється Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». У цьому законі соціальний захист визначено як діяльність держави, спрямовану на формування системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод військовослужбовців, задоволення їхніх матеріальних та духовних потреб відповідно до особливого виду службової діяльності, статусу в суспільстві та підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі.

Закон передбачає право військовослужбовців на соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також у інших випадках, передбачених законодавством. Основним завданням держави у цьому напрямку є всебічне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей, що компенсує обмеження, встановлені для військових у законодавстві, та специфіку їх служби.

Крім того, військовослужбовці та члени їх сімей користуються пільгами, гарантіями та компенсаціями, встановленими законами та нормативними актами, а також рішеннями органів місцевого самоврядування. У разі наявності декількох підстав для отримання однієї й тієї ж пільги, гарантії або компенсації, особа обирає одну з них, за винятком випадків, передбачених законами [4, с. 10].

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено систему соціальних гарантій для військовослужбовців та членів їхніх сімей у особливий період. Відповідно до статті 1 Закону України «Про оборону України», особливий період визначається як час, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації, або з моменту введення воєнного стану в Україні чи в окремих її місцевостях, та охоплює період мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після завершення воєнних дій.

Соціальний захист військовослужбовців деталізується також у низці інших законів України, зокрема: «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про статус ветеранів військової служби і ветеранів органів внутрішніх справ та їх соціальний захист», а також у таких нормативних актах, як: «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Основи законодавства України про охорону здоров'я, Кодекс законів про працю України, Податковий кодекс України, Житловий кодекс України, Земельний кодекс України. Ці нормативні акти визначають загальні положення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, включаючи гарантії щодо робочого часу та часу відпочинку, заробітної плати, грошового, матеріального, продовольчого та житлового забезпечення, медичного і санаторно-курортного обслуговування, а також надання пільг, допомог та пенсійного забезпечення.

Враховуючи наведені положення, можна констатувати, що держава на загальнонаціональному рівні

зобов'язана забезпечити належний рівень соціального захисту кожного військовослужбовця. До категорії населення, що потребує особливого соціального захисту, слід віднести не лише військовослужбовців і ветеранів, але й членів їхніх сімей. До цього часу питання соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей не завжди отримували достатню увагу, що обмежувало ефективне впровадження системи соціальної підтримки та конкретних напрямків соціальної роботи для цієї категорії осіб.

Соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей розглядається як діяльність держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, а також задоволення матеріальних і духовних потреб цієї категорії осіб відповідно до їх спеціального правового статусу. Це визначення базується на положеннях Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ, який є основним нормативно-правовим актом у сфері соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей [5].

Як слушно зазначає В.І. Шeverдіна, окремі положення щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей деталізуються у законах України: «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про статус ветеранів військової служби і ветеранів органів внутрішніх справ та їх соціальний захист», а також у інших нормативно-правових актах («Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», Основи законодавства України про охорону здоров'я, Кодекс законів про працю України, Податковий кодекс України, Житловий кодекс України, Земельний кодекс України), якими визначаються загальні положення соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей. У цих документах закріплюються гарантії щодо робочого часу та часу відпочинку, заробітної плати, грошового, матеріального, продовольчого, житлового, медичного та санаторно-курортного забезпечення, надання пільг, допомог та пенсійного забезпечення [5, 6].

Конституція України покладає на державу обов'язок соціальної підтримки громадян, які захищали Україну у складі Збройних Сил України та інших військових формувань, а також членів їхніх сімей. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначає правовий статус ветеранів війни та створює належні умови їх життєзабезпечення, формуючи у суспільстві шанобливе ставлення до цієї категорії осіб.

Нормативно передбачений комплекс пільг включає безоплатне отримання ліків, лікарських засобів, імунобіологічних препаратів та виробів медичного призначення за рецептами лікарів, першочергове безоплатне зубопротезування, безоплатне санаторно-курортне лікування або отримання компенсації його вартості, а також 75%-ві знижки на оплату житла та комунальних послуг у межах встановлених норм. Крім того, передбачено безоплатний проїзд усіма видами міського та приміського транспорту, користування медичними закладами та проведення щорічних медичних обстежень і диспансеризацій, першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних закладах та виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності у розмірі 100% середньої заробітної плати. Військовослужбовці мають право на використання щорічної відпустки у зручний для них час, а також на додаткову відпустку тривалістю 14 календарних днів із збереженням заробітної плати. Крім того, законодавство гарантує переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності працівників або на працевлаштування у разі ліквідації підприємства, першочергове забезпечення житлом та земельними ділянками для індивідуального будівництва, садівництва та городництва, ремонт житлових приміщень та забезпечення паливом. Учасники бойових дій, які отримали поранення, контузію або каліцтво під час виконання обов'язків військової служби, забезпечуються житлом протягом двох років з дня взяття на квартирний облік [6, 7].

Законодавство України передбачає для ветеранів війни можливість отримання позик на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт житлових будинків і подвірних будівель, приєднання їх до інженерних мереж та комунікацій, а також позик на будівництво чи придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок із погашенням протягом десяти років, починаючи з п'ятого року після завершення будівництва. Порядок надання таких позик визначається Кабінетом Міністрів України. Ветерани війни мають першочергове право на вступ до житлово-будівельних кооперативів, кооперативів з будівництва та експлуатації гаражів і стоянок, садівницьких товариств, а також на придбання матеріалів для індивідуального будівництва та садових будинків. Крім того, законодавство передбачає безоплатний проїзд один раз на два роки залізничним, водним, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, або один раз на рік із 50%-вою знижкою, звільнення від сплати податків, зборів, мит та інших платежів відповідно до податкового і митного законодавства, а також право на позачергове користування послугами зв'язку та встановлення квартирних телефонів на пільгових умовах. Забезпечується першочергове обслуговуван-

ня підприємствами, установами та організаціями служби побуту, громадського харчування, житлово-комунального господарства та транспорту, а також закладами соціальних послуг з догляду, із можливістю відшкодування витрат у разі неможливості отримання такого обслуговування [8, 9].

Аналіз законодавства у сфері професійної адаптації та працевлаштування ветеранів війни дозволяє констатувати, що чинні нормативно-правові акти детально регламентують заходи професійної адаптації цієї категорії осіб, при цьому їх положення оновлено відповідно до сучасних потреб. Працевлаштування ветеранів здійснюється згідно з Кодексом законів про працю України 1971 року, який є основним нормативним актом у сфері трудового законодавства і регулює всі етапи трудових відносин – від виникнення до припинення. Правове забезпечення професійної адаптації ветеранів війни здійснюється відповідно до Законів України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» 1993 року та «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» 1991 року, а також постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» 2017 року та «Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб» 2024 року [8, 9].

Згідно із пунктом 5 статті 8 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», держава забезпечує соціальну та професійну адаптацію військовослужбовців, які звільняються у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за станом здоров'я, а також військовослужбовців строкової військової служби, які до призову на строкову військову службу не були працевлаштовані, у разі відповідного звернення цих осіб. За потреби соціальну та професійну адаптацію проходять також члени сімей військовослужбовців за їх зверненням. Проведення адаптації цієї категорії осіб здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах зайнятості населення, трудових відносин та соціального захисту, за рахунок коштів державного бюджету [12].

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» 2017 року професійна адаптація визначається як комплекс заходів, спрямованих на здобуття, відновлення та удосконалення професійних знань, умінь та навичок шляхом професійної підготовки, перепід-

готовки та підвищення кваліфікації, отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше ступеня освіти, надання соціальних послуг у сфері зайнятості, підвищення професійної мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці, а також забезпечення продуктивної зайнятості [13].

Видами професійної адаптації ветеранів війни законодавство визначає: надання соціальних послуг у сфері зайнятості; підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації за робітничою професією; отримання іншої спеціальності на основі раніше здобутого рівня освіти із врахуванням навичок та умінь; здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня з урахуванням професійних навичок та побажань. Для отримання зазначених послуг ветеранам необхідно звернутися до органу соціального захисту населення із заявою у паперовій або електронній формі [13].

За результатами професійної адаптації ветерани війни можуть працевлаштуватися у формі найманої праці згідно з Кодексом законів про працю України. Вони мають право повернутися на попереднє місце роботи відповідно до частини 3 статті 119 КЗпП, яка передбачає збереження місця роботи та посади для мобілізованих працівників, або працевлаштуватися на нове робоче місце на іншому підприємстві. Отже, чинні нормативно-правові акти детально регламентують заходи професійної адаптації ветеранів війни та осучаснені відповідно до вимог часу. Основним нормативно-правовим актом, який регулює порядок і умови працевлаштування широкого кола працівників, включно з ветеранами війни, є Кодекс законів про працю України. Загалом стан законодавства у сфері професійної адаптації та працевлаштування ветеранів війни відповідає потребам часу, проте законодавцю слід приділити додаткову увагу забезпеченню гарантій трудових прав ветеранів та недискримінації цієї категорії працівників [12, 13].

Водночас трудові гарантії ветеранів війни зазнали змін у роки російсько-української війни. Так, з 1 липня 2022 року мобілізовані працівники були позбавлені однієї з трудових гарантій – збереження середнього заробітку на час мобілізації – на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2352-ІХ, яким внесено відповідні зміни до сфери правового регулювання праці. Згідно з частиною 3 статті 119 КЗпП в редакції від 01 липня 2022 року, за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, службу під час мобілізації або на особливий період, службу резервістів в особливий період, а також за контрактом, під час дії особливого періоду зберігаються місце роботи і посада на підприємстві, в установі, організації, фермерському

господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від форми власності, а також у фізичних осіб-підприємців, у яких вони працювали на час призову. Такі працівники отримують грошове забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [14].

Роль трудового права у правовому забезпеченні професійної адаптації та працевлаштування ветеранів війни є визначальною. Інститут зайнятості як один із ключових інститутів галузі трудового права забезпечує кожній особі реалізацію права на працю шляхом вибору форми зайнятості – класичний трудовий договір, дистанційна робота, праця на цифрових платформах або як гіг-спеціаліст. Після звільнення із військової служби за станом здоров'я або внаслідок демобілізації постає потреба в гідному поверненні ветеранів до соціуму, що ускладнюється неоднорідністю цієї групи та недостатньою готовністю ринку праці й соціальної сфери до забезпечення їх професійної адаптації, облаштування робочого місця та інтеграції у колектив [14].

Працевлаштування ветеранів війни є ключовим елементом їхньої соціальної інтеграції, а успішність цього процесу залежить від ефективності професійної адаптації. Державні послуги з професійної адаптації спрямовані на інтеграцію ветеранів до суспільства через забезпечення можливості повернення до трудової діяльності та отримання доходу. Основними напрямками повернення ветеранів до праці у результаті професійної адаптації є традиційне працевлаштування у формі найманої праці відповідно до КЗпП, працевлаштування на умовах нестандартної зайнятості та започаткування власної справи шляхом реєстрації ФОП або створення суб'єкта господарювання.

Традиційне працевлаштування включає як повернення на попереднє місце роботи із гарантією збереження місця роботи і посади відповідно до частини 3 статті 119 КЗпП, так і працевлаштування на нове робоче місце на іншому підприємстві. Нестандартна зайнятість, що включає гнучкі умови робочого часу, місця та інші форми трудової діяльності, стає ефективним засобом професійної адаптації ветеранів, які з різних причин не можуть працювати повний робочий день за класичним трудовим договором.

Щодо започаткування власної справи, дослідження показують, що за здатністю до підприємництва ветерани мало відрізняються від інших громадян, а власна справа сприяє самореалізації та є елементом соціально-психологічної адаптації [15]. В Україні діють державні та громадські програми, які підтримують ветеранів у створенні та розвитку бізнесу.

Зокрема, у квітні 2023 року запрацювала державна програма «єРобота», яка надає гранти на започаткування або розвиток власної справи учасникам бойових дій, членам їхніх сімей та особам з інвалідністю внаслідок війни, з можливим розміром фінансування 250 тис., 500 тис. або 1 млн грн. На отримання грантів можуть претендувати лише особи з підтвердженим статусом [16]. Крім того, Український ветеранський фонд проводить конкурси на фінансування ветеранських бізнес-програм, надаючи гранти ветеранам війни на відкриття або розвиток власної справи [17].

Щодо форм захисту порушених трудових прав, під ними розуміється юридично врегульований порядок захисту порушених трудових прав і інтересів працівників. Форма захисту безпосередньо пов'язана з суб'єктом, уповноваженим здійснювати цей захист. Воєнний стан встановлює вичерпний перелік таких суб'єктів, до яких може звертатися працівник із скаргою, зокрема до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до суду [18].

Правовий режим воєнного стану вплинув і на процедури захисту трудових прав. Наприклад, Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року обмежує право на страйк, гарантоване статтею 44 Конституції України. Страйк, у свою чергу, є колективною процедурою захисту трудових прав, що застосовується працівниками для відстоювання своїх законних інтересів.

Зміни відбулися також у адміністративних процедурах захисту. З 19 липня 2022 року Закон України № 2352-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» запровадив позапланові заходи державного нагляду органами Держпраці за дотриманням трудового законодавства юридичними та фізичними особами, які використовують найману працю, у частині додержання вимог закону, виявлення неоформлених трудових відносин та законності припинення трудових договорів, які здійснюються за заявою працівника або профспілки [18].

Механізм захисту трудових прав є гнучкою системою, здатною адаптуватися до сучасних викликів сфери праці, зокрема до потреб у захисті трудових і соціальних прав ветеранів війни як вразливої категорії працівників. Результативність цього механізму забезпечується можливістю обрання ветеранами різних форм захисту та звернення до відповідних суб'єктів, що вимагає наукового осмислення складових механізму захисту трудових прав цієї категорії [18].

З огляду на оновлення бюджетно-правового регулювання підтримки ветеранів війни, важливо ви-

значити динаміку цього процесу. Згідно з Інформацією про економічне становище держави та основні прогнози макропоказники економічного і соціального розвитку України до проекту Закону «Про Державний бюджет України на 2025 рік» № 12000 від 14.09.2024 р., реалізація нової державної ветеранської політики передбачає перехід від пільгового пожиттєвого забезпечення ветеранів до системи мотивацій і самореалізації у цивільному житті. Для цього за бюджетними програмами Міністерства у справах ветеранів України передбачено видатки обсягом 5 783,1 млн грн на такі напрями: забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб – 2 928 млн грн; заходи з ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації – 1 690,8 млн грн; функціонування Українського ветеранського фонду – 348,4 млн грн; виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі або інвалідності – 518,1 млн грн; створення та утримання Національного військового меморіального кладовища – 76,2 млн грн; заходи з формування позитивного образу ветеранів, виготовлення посвідчень і нагрудних знаків, розвиток ветеранського руху та вшанування пам'яті Захисників і Захисниць України – 24,7 млн грн [19].

Таким чином, питання реалізації нової державної ветеранської політики, спрямованої на створення умов мотиваційної та соціально-економічної самореалізації ветеранів війни, а також ефективного впровадження бюджетно-правових і податково-правових механізмів, є надзвичайно актуальними в умовах сучасних викликів.

У цьому контексті податкове та соціальне законодавство формує комплексний і системний підхід до підтримки ветеранів війни, інтегруючи податкові пільги, соціальні гарантії, правові механізми захисту та професійну адаптацію. Податковий кодекс України передбачає звільнення ветеранів від окремих видів податків і зборів, а також встановлює, що доходи у вигляді компенсацій, щорічних і одноразових грошових допомог, пенсійних виплат та інших соціальних виплат не включаються до оподаткованого доходу. В умовах воєнного стану доходи, пов'язані з безпосередньою участю у заходах національної безпеки та оборони, не підлягають військовому збору, що створює додатковий правовий захист для тих, хто захищає державу. Крім того, ветерани звільняються від сплати земельного податку, а для реалізації цієї пільги потрібно подати заяву до податкових органів та відповідні підтвердні документи.

Паралельно функціонує розгалужена система соціальних та професійних заходів, які забезпечують адаптацію ветеранів до цивільного життя, їх фізичну і психологічну реабілітацію, навчання та розвиток власного бізнесу. Це реалізується через державні

програми підтримки, грантові ініціативи та спеціальні програми оренди земельних ділянок з пільговою ставкою для учасників бойових дій, як це передбачено законопроектом № 10418 від 19.01.2024 року.

Системність цього підходу проявляється у взаємопов'язаності економічних стимулів, соціальних гарантій, правових механізмів та можливостей професійної та підприємницької самореалізації, що дозволяє ефективно інтегрувати ветеранів у цивільне життя. Детальні положення щодо прав і пільг ветеранів можна знайти у Податковому кодексі України, Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також у відповідних законопроектах і підзаконних актах, зокрема щодо земельних пільг та оренди державних і комунальних земельних ділянок.

У рамках законодавчого забезпечення підтримки ветеранів війни особливу увагу приділено питанням пільгового користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення. Відповідно до частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», ветерани мають право на земельні ділянки площею до 2,0 га з річною сумою платежу: для сільськогосподарських угідь, нормативну грошову оцінку яких проведено, – 0,1 відсотка їх нормативної грошової оцінки; для ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено, – 0,1 відсотка нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або відповідній області.

Законопроектом № 10418 від 19.01.2024 запропоновано доповнити підрозділ 10 розділу XX Податкового кодексу України новим пунктом 72, який передбачає тимчасове застосування пільгового розміру орендної плати на період дії воєнного стану та протягом п'яти років після його припинення або скасування. Зокрема, для учасників бойових дій, які уклали договори оренди земельних ділянок державної та комунальної власності відповідно до Земельного кодексу України, встановлюється, що річна орендна плата складає: для угідь із проведеною нормативною грошовою оцінкою – 0,1 відсотка їх нормативної грошової оцінки; для ділянок без проведеної оцінки – 0,1 відсотка нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі відповідно до регіону.

У законодавчому полі питання пільгового користування земельними ділянками та податкових преференцій для ветеранів війни і самозайнятих осіб, залучених до мобілізаційних заходів, формують системний підхід до підтримки цієї категорії громадян. Встановлення розміру орендної плати безпосередньо залежить від нормативної грошової оцінки земельних ділянок, визначеної відповідно до ст. 1 Закону України «Про оцінку земель» як капіталізований рентний дохід, розрахований за встановленими нор-

мами, правилами та іншими нормативно-правовими актами для земель усіх категорій та форм власності. Запропонований законопроект № 10418 від 19.01.2024 доповнює Податковий кодекс України положеннями про тимчасове застосування пільгового розміру орендної плати для земель сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності на період дії воєнного стану та п'ять років після його завершення. Це безумовно позитивно вплине на ветеранів війни як на категорію платників податків, водночас, за висновком Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, законопроект може зменшити доходи місцевих бюджетів та потребуватиме додаткових видатків державного бюджету для компенсації втрат доходів.

Окремо законодавство закріплює податкові пільги для фізичних осіб-підприємців та осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність, призваних на військову службу під час мобілізації або залучених до виконання обов'язків за штатами воєнного часу. Такі особи звільнюються на весь період військової служби від нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку. Підставою для застосування цього звільнення є заява самозайнятої особи та копія військового квитка або іншого документа, що підтверджує призов на військову службу, які подаються до органу доходів і зборів за місцем реєстрації протягом 10 днів після демобілізації або закінчення лікування (реабілітації) у разі її проходження. У випадку, якщо самозайнята особа має найманих працівників, під час її військової служби уповноважена особа бере на себе обов'язок нарахування та утримання податку на доходи фізичних осіб із виплат працівникам.

Таким чином, чинне законодавство формує комплексний механізм підтримки ветеранів війни та мобілізованих самозайнятих осіб, поєднуючи податкові стимули та соціальні гарантії, що дозволяє забезпечити їх економічну стабільність, соціальну безпеку та сприяє інтеграції у цивільне життя. Деталі цих прав і пільг регламентуються Податковим кодексом України, Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а також законопроектом № 10418 від 19.01.2024.

Законодавство щодо єдиного соціального внеску та підтримки мобілізованих фізичних осіб-підприємців встановлює чіткі правила, що забезпечують фінансову стабільність цієї категорії громадян. Згідно з абзацами 1 та 2 пункту 92 Розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», платники єдиного внеску, призвані на військову службу під час мобілізації або залучені до виконання

обов'язків за штатами воєнного часу, на весь строк своєї служби звільнюються від нарахування, сплати внеску та подання звітності за ним, якщо вони не є роботодавцями. Для застосування цього звільнення необхідно подати заяву та копію військового квитка або іншого документа, що підтверджує призов, протягом 10 днів після демобілізації або закінчення лікування чи реабілітації у випадку її проходження. Таке законодавче звільнення є важливим елементом фінансової підтримки мобілізованих підприємців, навіть якщо єдиний внесок за своєю природою не належить до системи податків.

Водночас, із початку повномасштабної війни Росії проти України Верховна Рада ухвалила ряд змін до законодавства, які передбачають значне послаблення оподаткування для бізнесу під час воєнного стану, що відповідає логіці і потребам економіки воєнного часу. Це включає зменшення податкового навантаження та спрощення процедур адміністрування податків. В контексті підтримки ветеранів особливо важливою є ініціатива проекту Закону України «Про ветеранське підприємництво» № 10258 від 13.11.2023, який має на меті створення сприятливих умов для започаткування та розвитку ветеранського бізнесу, підвищення його конкурентоспроможності та забезпечення ефективної реінтеграції ветеранів війни в цивільне життя. У законопроекті чітко визначені ключові поняття, такі як «ветеранське підприємництво» — систематична господарська діяльність на власний ризик з метою отримання економічних та соціальних результатів, та «ветеранське соціальне підприємництво», орієнтоване на вирішення суспільно корисних соціальних та екологічних завдань. Суб'єктами ветеранського підприємництва визнаються ветерани війни, члени їхніх сімей, а також члени сімей загиблих чи померлих ветеранів.

Таким чином, комплексна система податкових, соціальних та підприємницьких преференцій створює інтегровану підтримку ветеранів війни, сприяє їх фінансовій стабільності, професійній реалізації та економічній активності, а деталі реалізації цих пільг і механізмів можна знайти у відповідних законодавчих актах, зокрема Законах України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та у проекті Закону України № 10258.

Законопроект № 10258 від 13.11.2022 визначає чіткі критерії для віднесення фізичних і юридичних осіб до суб'єктів ветеранського підприємництва. До них належать ветерани війни, члени їхніх сімей, члени сімей загиблих або померлих ветеранів, а також фізичні особи-підприємці та самозайняті особи, які взяті на облік у податкових органах. Для юридич-

них осіб приватного права ключовим критерієм є наявність корпоративних прав ветеранів або членів їхніх сімей не менше ніж 60 відсотків статутного капіталу, або якщо 60 і більше відсотків членів юридичної особи є ветеранами або членами їхніх сімей. Така система забезпечує пріоритетну участь ветеранів та членів їхніх родин у ветеранському бізнесі та сприяє концентрації ресурсів для розвитку відповідних підприємств.

Основними завданнями державної політики у сфері розвитку ветеранського підприємництва, закріпленими у статті 8 законопроекту, є створення системи економічних і соціальних стимулів для підвищення конкурентоспроможності та фінансової стабільності ветеранів та їхніх сімей, стимулювання інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених товарів, робіт чи послуг на внутрішні та зовнішні ринки та досягнення позитивних економічних і соціальних результатів. Законопроект також передбачає розробку державних та регіональних цільових програм, інвестиційних та інноваційних проектів у сфері ветеранського бізнесу, що створює комплексний підхід до підтримки підприємницької діяльності ветеранів.

В статті 9 законопроекту визначено основні напрями державної політики щодо ветеранського підприємництва, зокрема запровадження податкових механізмів стимулювання, пріоритетне залучення до державних і регіональних програм, надання фінансової підтримки у вигляді кредитів, компенсацій відсоткових ставок, гарантій виконання зобов'язань, а також підтримку в сфері відновлення та стабілізації бізнесу. Важливим аспектом є розвиток ефективної інфраструктури підтримки, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, гарантування прав суб'єктів ветеранського підприємництва під час державного нагляду та спрощення процедур отримання дозволів, а також впровадження новітніх технологій та інновацій у виробництві, просування продукції на зовнішні ринки та залучення міжнародних фінансових організацій до реалізації інвестиційних проектів, стимулювання соціального ветеранського підприємництва.

Однак на нашу думку, наявність двох окремих норм щодо завдань і напрямів державної політики у сфері ветеранського підприємництва створює надмірне навантаження на зміст законопроекту, тому доцільним видається їх об'єднання та узгодження. Стаття 15 законопроекту визначає, що до державної підтримки ветеранського бізнесу та об'єктів інфраструктури підтримки належать фінансова, інформаційна, консультативна та просвітницька підтримка, включаючи сферу інновацій, науки, промислового виробництва, експортної діяльності, підготовку і перепідготовку кадрів управління та ведення бізнесу.

Основними видами державної фінансової підтримки передбачено надання грантів та іншого фінансування на безоплатній та безповоротній основі для реалізації проектів ветеранського підприємництва, кредити для започаткування і ведення бізнесу, а також компенсацію відсоткових ставок за кредитами, що надаються для реалізації проектів суб'єктів ветеранського підприємництва. Ці механізми комплексно спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку ветеранського бізнесу, підвищення його конкурентоспроможності та інтеграції ветеранів війни у цивільне та економічне життя України.

Законопроект «Про ветеранське підприємництво» передбачає широкий спектр державної підтримки, серед якої: компенсація лізингових і факторингових платежів, платежів за користування гарантіями; надання гарантій і порук за кредитами суб'єктів ветеранського підприємництва; впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій. Це створює комплексну систему стимулів для розвитку ветеранського бізнесу, забезпечує належну соціальну підтримку ветеранів війни та сприяє підвищенню економічної безпеки держави.

Разом із тим, більш доцільним є врегулювання питання ветеранського підприємництва у межах існуючого законодавства шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», наприклад шляхом створення спеціального розділу, що дозволить інтегрувати положення законопроекту у вже існуючу систему прав і пільг.

Окремі положення проекту потребують вдосконалення, зокрема щодо чіткого визначення змістових складових державної політики у сфері ветеранського підприємництва, формування конкретних видів державної фінансової підтримки та впровадження ефективних механізмів моніторингу надання такої підтримки.

На сьогодні однією з ключових проблем є своєчасне і повноцінне надання всіх передбачених пільг. На поточному етапі першочерговим кроком слід вважати посилення моніторингу реалізації прав ветеранів війни, що дозволить отримати системне розуміння наявних проблем та їх суті, а отже, сприятиме підвищенню ефективності державної підтримки ветеранів та розвитку ветеранського підприємництва в Україні.

Так, для забезпечення належного вирішення проблем ветеранів війни важливо мінімізувати випадки хибних ініціатив та посилити системний підхід до реалізації відповідних пільг [20, с. 220–224]. Стратегія відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р, пе-

редбачає комплекс заходів для забезпечення рівних можливостей та підтримки окремих категорій населення, зокрема ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та осіб з інвалідністю [21, с. 15].

В межах операційної цілі 1.2. «Сприятливе регуляторне середовище та дерегуляція» передбачено спрощення адміністрування податків і звітності, зменшення відмінностей між різними системами оподаткування, а також автоматизацію обліку та деїнізацію діяльності самозайнятих осіб [21, с. 17]. Операційна ціль 3.2. «Відповідальне та інклюзивне підприємництво» спрямована на підтримку ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб, які потребують адаптації до нових умов у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, шляхом соціальної інклюзії та психологічної підтримки [21, с. 23–25].

Для реалізації зазначених цілей передбачено проведення навчально-практичних курсів, адаптованих під потреби категорій населення, що потребують додаткових заходів із забезпечення інклюзії, включаючи жінок-підприємців, молодих підприємців, людей старших 50 років, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та осіб з інвалідністю. Навчання охоплює ключові підприємницькі навички, соціальні компетенції, фінансову та цифрову грамотність, а також підтримку менторів для організації бізнесу [20, с. 222–224].

Очікуваним результатом реалізації цих заходів є вирішення проблем, з якими стикаються зазначені категорії населення під час інтеграції до ринку праці або організації власної справи. Комплексний підхід до фінансово-правового забезпечення підтримки ветеранів включає узгодження та вдосконалення чинного законодавства, ефективне бюджетне фінансування, пільгове стимулювання та стратегічне планування розвитку системи соціального захисту [20, с. 223].

Розвиток податково-правової та бюджетно-правової підтримки ветеранів війни має бути пріоритетом держави, оскільки це сприятиме досягненню позитивних економічних та соціальних результатів. В умовах воєнного стану впровадження ефективних механізмів фінансово-правової підтримки ветеранів вимагає адаптації системи соціального забезпечення до реальних потреб громадян. Незважаючи на склад-

ні фінансово-економічні умови, необхідно продовжувати розвивати законодавчі ініціативи, спрямовані на створення стимулів та преференцій для ветеранів війни. Це може стати основою нової державної ветеранської політики, що підвищує соціальну та економічну роль ветеранів та членів їхніх сімей в економічному житті України [20, с. 224].

Висновки. У ході дослідження було виявлено, що сучасна система підтримки ветеранів війни в Україні поєднує податково-правові, соціальні та підприємницькі механізми, які забезпечують комплексну інтеграцію цієї категорії громадян у цивільне та економічне життя. Законодавство надає ветеранам широкий спектр пільг та гарантій, спрямованих на фінансову стабільність, професійну реалізацію та розвиток ветеранського підприємництва, а також включає спеціальні норми для мобілізованих самозайнятих осіб.

Разом із тим, аналіз показав, що на практиці одним із ключових викликів є своєчасне та повноцінне надання передбачених пільг, недостатній контроль за реалізацією законодавчих норм та потреба у системному моніторингу. Ефективна реалізація цих заходів потребує узгодження нормативно-правових актів, підвищення прозорості бюджетного фінансування та розробки механізмів стратегічного планування розвитку системи соціального захисту.

Розвиток ветеранського підприємництва є перспективним напрямом державної політики, що дозволяє не лише створювати сприятливі умови для бізнесу ветеранів, а й сприяти інноваційній, соціально орієнтованій економічній активності. Удосконалення законодавчих ініціатив та комплексний підхід до їх реалізації сприятимуть підвищенню соціальної та економічної ролі ветеранів і членів їхніх сімей, забезпечуючи їхню адаптацію та інтеграцію у суспільство.

Отже, подальша робота держави повинна бути спрямована на посилення контролю за виконанням законодавства, розвиток програм підтримки та вдосконалення інструментів фінансового, соціального та податкового стимулювання ветеранів війни. Це створить умови для стабільної економічної участі ветеранів у житті країни та забезпечить їхню активну роль у суспільно-економічному розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шeverдіна В. І. Правові засади соціального забезпечення учасників бойових дій та ветеранів. *Право та суспільство*. 2023. № 2. С. 110–115.
2. Селіванова І. А. Державна політика щодо соціальної інтеграції ветеранів війни: проблеми та перспективи. *Вісник соціальної політики*. 2022. № 4. С. 40–50.
3. Козлов О. В. Система соціального захисту військовослужбовців і ветеранів: нормативно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 86, ч. 3. С. 75–82. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320651/311243>. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.16>.

4. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право». Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2024. С. 10.
5. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII (станом на 25.08.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
7. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дис. ... д-ра філософії за спец. 081 «Право»; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2024. С. 10
8. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
9. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
11. Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб: Постанова КМУ від 18.03.2024 р. № 307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-%D0%BF#n106>
12. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
13. Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності: Постанова КМУ від 27.12.2017 р. № 1076. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-2017-%D0%BF#Text>
14. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» № 2352-IX від 17.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-19#Text>
15. Ветеранське підприємництво та соціально-психологічна адаптація: аналітична довідка. – Київ, 2023.
16. Державна програма «єРобота»: постановка Кабміну України від 04.04.2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/erobota-granty>
17. Український ветеранський фонд: офіційний сайт. URL: <https://uvf.org.ua>
18. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
19. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» № 12000 від 14.09.2024 р. Розділ «Державна політика у справах ветеранів». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proekt-derzhavnogo-byudzhetu-2025>

References

1. Sheverdina, V. I. (2023). Pravovi zasady sotsialnoho zabezpechennia uchashnykh boiovykh dii ta veteraniv. *Pravo ta suspilstvo*, (2), 110–115.
2. Selivanova, I. A. (2022). Derzhavna polityka shchodo sotsialnoi intehratsii veteraniv viiny: problemy ta perspektyvy. *Visnyk sotsialnoi polityky*, (4), 40–50.
3. Kozlov, O. V. (2024). Systema sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtiv i veteraniv: normatyvno-pravovyi aspekt. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya "Pravo"*, 86(3), 75–82. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320651/311243>. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.16>
4. Sidorenko, A. O. (2024). Sotsialnyi zakhyst chleniv simeii viiskovosluzhbovtiv. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu: dys. ... d-ra filosofii za spets. 081 "Pravo". Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, Kharkiv, 10.
5. Zakon Ukrainy "Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simeii" vid 20.12.1991 № 2011-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
6. Sidorenko, A. O. (2024). Sotsialnyi zakhyst chleniv simeii viiskovosluzhbovtiv. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu: dys. ... d-ra filosofii za spets. 081 "Pravo". Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, Kharkiv, 10.

7. Kodeks zakoniv pro pratsu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10.12.1971 № 322-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
8. Zakon Ukrainy “Pro status veteraniv viiny, garantii yikh sotsialnoho zakhystu” vid 22.10.1993 № 3551-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
9. Postanova KМУ “Deyaki pytannya mentalnoi, sportyvnoi, fizychnoi, psykholohichnoi rehabilitatsii ta profesiinoi adaptatsii veteraniv viiny, chleniv yikh simeii ta deyakykh inshykh katehorii osib” vid 18.03.2024 № 307. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-%D0%BF#n106>
10. Postanova KМУ “Pro zatverdzhennia Poryadku orhanizatsii sotsialnoi ta profesiinoi adaptatsii uchasnykiv antyterorystychnoi operatsii ta postrazhdalych uchasnykiv Revolyutsii Hidnosti” vid 27.12.2017 № 1076. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-2017-%D0%BF#Text>
11. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo optymizatsii trudovykh vidnosyn” № 2352-IX vid 17.06.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-19#Text>
12. Veteranske pidpriemnytstvo ta sotsialno-psykholohichna adaptatsiya: analitychna dovidka. Kyiv, 2023.
13. Derzhavna prohrama “eRobota”: Postanova Kabminu Ukrainy vid 04.04.2023. <https://www.kmu.gov.ua/news/erobota-granty>
14. Ukrainyskiy veteranskyi fond: ofitsiinyi sait. <https://uvf.org.ua>
15. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini” № 64/2022 vid 24.02.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
16. Poyasnyvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy “Pro Derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2025 rik” № 12000 vid 14.09.2024. Rozdil “Derzhavna polityka u spravakh veteraniv”. <https://www.kmu.gov.ua/npas/proekt-derzhavnogo-byudzhetu-2025>
17. Sheverdina, V. I. (2023). Pravovi zasady sotsialnoho zabezpechennia uchasnykiv boiovykh dii ta veteraniv. *Pravo ta suspilstvo*, (2), 110–115.
18. Selivanova, I. A. (2022). Derzhavna polityka shchodo sotsialnoi intehratsii veteraniv viiny: problemy ta perspektyvy. *Visnyk sotsialnoi polityky*, (4), 40–50.
19. Kozlov, O. V. (2024). Systema sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv i veteraniv: normatyvno-pravovyi aspekt. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya “Pravo”*, 86(3), 75–82. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/320651/311243>. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.16>

KULCHIIY INNA OLEKSIYIVNA

PhD in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department
of Public Administration, Management and Law,
National University “Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk”

CHERNENKO OLENA MYKHAILIVNA

PhD in Law, Associate Professor,
Department of Public Administration, Management and Law,
National University “Poltava Polytechnic named after Yuri Kondratyuk”

SOCIAL AND LABOR RIGHTS OF WAR VETERANS

Abstract. The article is devoted to a comprehensive analysis of Ukraine’s state policy on supporting war veterans and mobilized persons in the context of the contemporary challenges of martial law. It examines legal, tax, social, and budgetary mechanisms aimed at ensuring the social and economic stability of veterans, their professional adaptation, and integration into civilian life. The authors emphasize the role of labor law and employment institutions in facilitating veterans’ reintegration into the labor market, as well as the importance of non-standard employment and entrepreneurial activities as means of professional self-realization. Special attention is paid to state programs, grant initiatives, and legislative measures that create incentives for veteran entrepreneurship and the development of corresponding support infrastructure. The article also addresses the process of updating tax and social legislation, establishing preferences for veterans, simplifying tax administration, and supporting self-employed individuals, which minimizes financial risks and contributes to the stability of their activities. The authors stress the importance of monitoring the implementation of

benefits, a systematic approach to assistance, and strategic planning for the development of veteran businesses. It is highlighted that integrating veterans into economic and social life through a combination of legal guarantees, financial incentives, and entrepreneurial support contributes not only to their self-realization but also to enhancing the economic and social role of veterans and their family members in the state. The article analyzes current legislation, draft laws, and state programs that ensure a comprehensive approach to veteran support and concludes on the necessity to improve legislative and financial-budgetary mechanisms to increase the efficiency of state policy in this area.

Problem Statement. The article addresses the modern challenges and difficulties that war veterans face during their return to civilian life and integration into Ukraine's socio-economic environment. Despite the existence of legal, social, and economic guarantees, ensuring the full realization of veterans' rights is complicated by several factors. These include the instability and heterogeneity of the labor market, limited professional training and adaptation to civilian employment, insufficient financial and social support in certain regions, and restricted opportunities for developing one's own business.

Particular attention is given to the impact of martial law on veterans' labor rights and economic guarantees, including job security, average earnings, and preferential taxation. Under martial law, specific legal and administrative restrictions arise, for example, regarding collective labor procedures, access to social and tax benefits, and simplified financial provision systems. This creates the risk of incomplete or delayed fulfillment of state obligations to veterans, which, in turn, complicates their social and economic integration.

The study also highlights the imperfection of legislation regulating veteran entrepreneurship and state support mechanisms, underscoring the need for a systematic approach to forming comprehensive measures that integrate tax, social, and financial incentives. The scientific and practical significance of the research lies in identifying ways to enhance the effectiveness of veterans' rights realization, creating conditions for their professional self-realization and economic activity, and improving state policy regarding veteran business and support for mobilized citizens.

Thus, the core problem lies in ensuring a comprehensive, timely, and effective system of support for war veterans that combines legal, economic, and social mechanisms aimed at adapting them to civilian life, integrating into the labor market, and developing entrepreneurial activity under martial law and after its cessation.

Analysis of recent research and publications. Analysis of recent research on the topic indicates the relevance of issues related to the social, legal, and economic support of war veterans in Ukraine, particularly regarding their integration into civilian life and the development of veteran entrepreneurship. Sheverdina V. I. provides an analysis of the current legal foundations for the social security of combatants and veterans [1]. Selivanova I. A. examines state policy on the social integration of war veterans, identifying the challenges and prospects of its implementation [2]. Kozlov O. V. studies the regulatory and legal aspects of the social protection system for military personnel and veterans [3]. Sidorenko A. O. focuses on protecting the rights of military family members and provides practical recommendations for improving social support [4][7].

Legislative sources, such as the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families" [5][6][10], the Law of Ukraine "On the Status of War Veterans and Guarantees of Their Social Protection" [9][12], and the Labor Code of Ukraine [8], provide a legal basis for the implementation of guarantees and benefits. Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine [11][13] regulate the social and professional adaptation of veterans, as well as their psychological, physical, and professional rehabilitation. Additionally, the experience of implementing state programs and initiatives, such as "e-Robota" [16] and the activities of the Ukrainian Veteran Fund [17], is important as they aim to support veterans' entrepreneurial and social activity.

Overall, these studies and legislative acts create a comprehensive foundation for analyzing state policy in the field of social and economic support for war veterans, allowing the identification of key directions for further improvement of legislation, financial support, and the development of veteran entrepreneurship.

The aim of the article is to study the system of social, economic, and legal support for war veterans, in particular the mechanisms for their professional adaptation, integration into civilian life, and development of veteran entrepreneurship under martial law conditions.

Article's Main Body. The study provides a detailed examination of the Ukrainian state policy regarding the social, economic, and legal support of war veterans, emphasizing mechanisms for their professional adaptation, integration into civilian life, and promotion of veteran entrepreneurship under martial law conditions. The analysis covers legislative, regulatory, and programmatic frameworks that ensure veterans' social protection, economic stability, and access to employment opportunities.

Labor rights and employment institutions are highlighted as crucial tools for facilitating veterans' return to the labor market. The research emphasizes the importance of flexible employment arrangements, non-standard jobs, and entrepreneurial initiatives as instruments for professional self-realization and economic activity. Special attention is given to state programs, grant initiatives, and legislative measures that create stimulating conditions for veteran entrepreneurship and the development of supporting infrastructure.

The study also explores the modernization of tax and social legislation, preferential conditions for veterans, simplification of tax administration, and support for self-employed individuals, all of which contribute to minimizing financial risks and enhancing stability. Challenges related to labor market instability, limited professional training, regional disparities in social and financial support, and constraints on private business development are analyzed.

Martial law introduces specific legal and administrative limitations affecting labor rights and economic guarantees, including job retention, average earnings, preferential taxation, access to collective labor processes, and simplified financial support systems. These conditions may hinder the timely or full execution of state obligations toward veterans, complicating their social and economic integration.

The article underscores the importance of monitoring benefit implementation, applying a systematic approach to support measures, and strategically planning veteran business development. Integration of veterans into economic and social life through a combination of legal guarantees, financial incentives, and entrepreneurship support fosters not only personal self-realization but also strengthens the economic and social role of veterans and their families. The study concludes that a comprehensive, timely, and efficient support system combining legal, economic, and social mechanisms is essential to ensure veterans' adaptation to civilian life, labor market integration, and entrepreneurial development during and after martial law.

Conclusions and Prospects for Development. The study shows that supporting war veterans requires an integrated approach combining legal, social, and economic measures. Existing mechanisms provide a foundation for professional adaptation, economic activity, and integration into civilian life, but challenges such as labor market instability, limited training, and regional disparities remain. Enhancing support involves improving legislation, financial and tax incentives, and fostering veteran entrepreneurship. Continuous monitoring and coordinated state programs are key to ensuring effective implementation and long-term development.

Keywords: war veterans, social and economic support, professional adaptation, veteran entrepreneurship, tax and budgetary preferences, labor rights, integration into civilian life, martial law, state policy.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Кульчій І. О., Черненко О. М. Соціальні та трудові права ветеранів війни. *Право та інновації*. 2024. № 3 (47). С. 130–143.